

ELEKTRONISKĀ PIERĀDĪJUMA IDENTITĀTES SATURISKAIS DEFINĒJUMS

IDENTITY OF ELECTRONIC EVIDENCE: MATERIAL DEFINITION

Juris Balodis-Bolužs, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Summary

Although electronic evidence has been scarcely analysed, it is not a new phenomenon in the criminal procedure of Latvia. The first publication devoted to electronic evidence was released in 2001, and in 2005 electronic evidence was legally acknowledged in law. However, the real life application of this legal institute is almost entirely missing. There are major problems in understanding electronic evidence in Latvia. The article strives to define electronic evidence in system-independent way.

Atslēgvārdi: elektroniskie pierādījumi, elektroniskā pierādījuma definīcija

Keywords: electronic evidence, definition of electronic evidence

Ievads

Elektroniskā pierādījuma institūts kriminālprocesā Latvijā, lai arī juridiski analizēts un vērtēts maz, tomēr nav jauns. Jau 2001. gadā Uldis Ķinis savā publikācijā “Kibernozieguni un kriminālprocess” rakstīja: “Mums agrāk vai vēlāk nāksies atzīt, ka ir jāievieš tāda speciāla pierādījumu klasifikācijas forma kā “elektroniskie pierādījumi” [angļu val. – *evidence in electronic form* – autora piezīme].”¹ Šai publikācijai sekoja vairākas elektroniskiem pierādījumiem veltītas Ulda Miķelsona publikācijas – gan vispārīgas par šo pierādījumu izmantošanas tiesiskiem aspektiem,² gan specifiskas par šo pierādījumu izmantošanu informācijas tehnoloģiju noziegumu izmeklēšanā.³ Savukārt normatīvā aspektā elektroniskais pierādījums savu atzišanu guva 2005. gada 1. oktobrī, kad spēkā stājās toreiz jaunais

¹ Ķinis U. Kibernozieguni un kriminālprocess. Jurista Vārds, 06.03.2001., Nr. 6.

² Sk.: Miķelsons U. Elektronisko pierādījumu izmantošanas tiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 27.04.2004., Nr. 16; Miķelsons U. Elektronisko pierādījumu izmantošanas tiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 11.05.2004., Nr. 17.

³ Sk.: Miķelsons U. Elektronisko pierādījumu izmantošanas tiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 27.04.2004., Nr. 16; Miķelsons U. Elektronisko pierādījumu izmantošanas tiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 11.05.2004., Nr. 17. Elektroniskajiem pierādījumiem ir veltīta arī viena nodaļa Ulda Miķelsona monogrāfijā par informācijas tehnoloģiju noziegumu izmeklēšanas īpatnībām. Sk.: Miķelsons U. Informācijas tehnoloģiju noziegumu izmeklēšanas īpatnības. Monogrāfija. Rīga: Biznesa augstskola “Turība”, 2003, 224.–240. lpp.

Kriminālprocesa likums.⁴ Šā likuma 136. pantā elektroniskais pierādījums tika paredzēts kā patstāvīgs pierādījumu veids.

Lai gan elektroniskā pierādījuma institūts kriminālprocesā Latvijā nav jauns un, kā redzams, saturiski ir kaut nedaudz piepildīts (vismaz runāt par šā institūta neizprotamību *vispār* nebūtu pamatoti), tomēr reālajā tiesību piemērošanas vidē elektroniskais pierādījums ilgu laiku bija nemanāms. 2013. gadā, tas ir, astoņus gadus pēc elektroniskā pierādījuma normatīvas atzišanas, Latvijas judikatūrā autors konstatēja tikai vienu krimināllietu, kurā piemērots Kriminālprocesa likuma 136. pants.⁵ Vismaz kopvērtējumā, nepretendējot uz skaitliski izmēramu precizitāti, tas apliecina elektroniskā pierādījuma kā patstāvīga juridiska institūta ierobežoto lomu.

Pēdējais secinājums gan prasa atrunu, proti, tas ir derīgs, ciktāl par elektronisko pierādījumu runā kā par kriminālprocesā jaunieviešu juridisku institūtu. Elektroniskā pierādījuma *de facto* izmantošana praksē nekad nav apšaubīta. Piemēram, 1961. gadā pieņemtajā Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodeksā par pierādījumiem tika atzītas liecinieku liecības, cietuša liecības, aizdomās turētā liecības, apsūdzētā liecības, eksperta atzinums, lietišķais pierādījums, izmeklēšanas un tiesu protokoli un citi dokumenti (49. pants).⁶ Redzams, ka tiešā veidā vecā pierādījumu sistēma neatzina neko *elektronisku*. Taču padomju laiku pierādīšanas doktrīna jau 60. gados skaidroja, ka dokuments var būt fiksēts ne vien cilvēka nepastarpinātas darbības rezultātā (tekstuālā formā), bet arī ar dažādu ierīču, aparātu un mašīnu palīdzību, tostarp rakstammašīnām, foto fiksācijas, kā arī video un audio fiksācijas aparātiem.⁷ Tātad saskaņā ar šo skaidrojumu dokuments varēja būt arī elektronisks ieraksts, ko mūsdienās sauktu par elektronisku pierādījumu.

Pēdējā laikā šī situācija mainās. Elektronisks pierādījums nostiprina savu lomu kā patstāvīgs juridisks institūts. Meklējot informāciju anonimizēto tiesu nolēmumu datubāzē, ar atslēgvārdu “elektronisks pierādījums” jau var atrast rezultātus 19 nolēmumos. Turklāt elektroniskā pierādījuma institūtam tā tiešā izpausmē savā judikatūrā ir pievērsusies arī Augstākā tiesa.⁸ Tehnoloģiju izplatība sabiedrības dzīvē un līdz ar to arī noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, šķiet, ir bijusi tik plaša un ievērojama, ka juridiskā prakse elektronisko pierādījumu vairs nav spējusi apslēpt zem tradicionāliem pierādījumiem, kā tas ir bijis iepriekš.

Elektroniskā pierādījuma institūta nostiprināšanās vērojama arī starptautiskā dimensijā. Eiropas Savienība aktīvi strādā pie juridiskiem instrumentiem,

⁴ Kriminālprocesa likums: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr. 74.

⁵ Ogres rajona tiesas 01.03.2010. blakus lēmums krimināllietā Nr. 11310102208. Nav publicēts. Ogres rajona tiesas 01.03.2010. spriedums krimināllietā Nr. 11310102208. Nav publicēts.

⁶ Latvijas PSR Augstākā Padome. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1961, 17. lp.

⁷ Теория доказательств в советском уголовном процессе. Часть особенная. Белкин Р. С., Винберг А. И., Гродзинский М. М. и др. Москва: Юридическая литература, 1967, с. 287–288.

⁸ Sk., piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 01.03.2017. lēmumu krimināllietā Nr. 15830005412. Pieejams: https://www.google.com/url?sa=t&rcrt=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjux4e0n5vhAhVixaYKHsX8D1gQFjAAegQIABAD&url=http%3A%2F%2Fwww.at.gov.lv%2Fdownloadlawfile%2F5105&usg=AOvVaw2ITf6hEY86hAiWxh5yru_0 [aplūkots 24.03.2019.] un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 30.11.2017. lēmumu krimināllietā Nr. 16870000612. Pieejams: https://www.google.com/url?sa=t&rcrt=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwi_7vigoJvhAhWI16YKHb07COoQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Fat.gov.lv%2Fdownloadlawfile%2F5322&usg=AOvVaw3K2fgHv6QQsVgL2o5AmZ9h [aplūkots 24.03.2019.].

kas sekmētu elektronisko pierādījumu pārrobežu iegūšanu krimināllietu vajadzībām. Kā galveno var minēt plānoto regulu “Par Eiropas elektronisko pierādījumu sniegšanas un saglabāšanas rīkojumiem elektronisko pierādījumu gūšanai krimināllietās”.⁹ Elektroniskā pierādījuma parādīšanās smagnējā Eiropas Savienības likumdošanas procesā jau pati par sevi apliecina šā juridiskā institūta nozīmīgumu. Vēl vairāk to pastiprina konkrētais izvēlētais Eiropas Savienības likumdošanas instruments – regula, kas demonstrē nepieciešamību reglamentēt izvēlēto jautājumu visstriktākajā veidā.

Elektroniskā pierādījuma lomas pozitīvā dinamika kriminālprocesā signalizē, ka tam ir nākotne un turklāt, visticamāk, pastāvīgā juridiskā statusā. Tas liek domāt par šā attīstībā esošā juridiskā institūta aktualitāti. Apzinoties šo aktualitāti, pirmais un svarīgākais jautājums ir elektroniskā pierādījuma izpratne. Šis publikācijas mērķis ir rast elektroniskā pierādījuma identitātes izvērstu definējumu, kas varētu palīdzēt veidot šo izpratni.

Raksta pirmajā daļā ir atklāta autora izpratne par elektroniskā pierādījuma identitāti, kā arī problemātika, kuru varētu risināt šīs identitātes definēšana; otrajā daļā skaidrota pētījuma metode, ar kuras palīdzību ir meklēta elektroniskā pierādījuma identitāte, trešajā daļā autors iepazīstina ar sava pētījuma rezultātiem un definē elektroniskā pierādījuma identitāti atbilstoši publikācijas mērķim.

1. Elektroniskā pierādījuma identitāte un problemātika

Tiesību sistēma ir sociāla parādība, kuru veido sabiedrība un kura veido sabiedrību.¹⁰ Lai interakcija starp tiesību sistēmu un sabiedrību kopumā norisinātos jēgpilni, būtu jābūt kādam līdzeklim, kas to nodrošina. Šajā sakarā prominentais vācu sociologs un filozofs Niklass Lūmans (*Niklas Luhmann*) norāda uz vārdiem, kuriem ir viena un tā pati nozīme gan tiesību sistēmā, gan sabiedrībā.¹¹ Respektīvi, valoda nodrošina tiesību sistēmas un sabiedrības “komunikāciju”.

Raugoties uz šo komunikāciju, var izšķirt, ka dažreiz tiesību sistēmas kategorijas paļaujas uz parasto vārdu semantiku (neatkarīgas tiesību kategorijas), bet dažreiz no tās veido jaunu, tikai tiesību sistēmai raksturīgu abstrakciju ar savu semantiku (atkarīgas tiesību kategorijas). Neatkarīga tiesību kategorija, piemēram, ir “persona”, “fakts”, “tiesības”, savukārt atkarīga tiesību kategorija, piemēram, ir “dalība”, “apsūdzētais”, “procesa virzītājs”. Tas, vai izziņai ir pakļaujama tiesību sistēmas neatkarīgā vai atkarīgā tiesību kategorija, nosaka pieeju attiecīgās kategorijas analīzei. Tiesību sistēmas neatkarīgās kategorijas analīze var balstīties uz vispārīgām nozīmēm. Turpretī tiesību sistēmas atkarīgās kategorijas analīze, loģiski spriežot, jābalsta uz tiesību sistēmas nozīmēm.

Pierādīšanu kriminālprocesā Latvijā regulē virkne Kriminālprocesa likuma tiesību normu. Tajās ir ietverts gan tiešs skaidrojums tam, kas ir pierādījums

⁹ Eiropas Komisija. Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai “Par Eiropas elektronisko pierādījumu sniegšanas un saglabāšanas rīkojumiem elektronisko pierādījumu gūšanai krimināllietās”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0225&from=LV> [aplūkots 24.03.2019.].

¹⁰ Tamanaha B. Z. The Third Pillar of Jurisprudence: Social Legal Theory. *William & Mary Law Review*, 2015, Vol. 56, p. 2241.

¹¹ Luhmann N. Law As a Social System. *Northwestern University Law Review*, 1988–1989, Vol. 83, pp. 138–139.

(Kriminālprocesa likuma 127. pants), gan tam, kas ir elektroniskais pierādījums (Kriminālprocesa likuma 136. pants). Šīs tiesību normas kopsakarā paredz pazīmju kopumu, kas attiecīgo parādību ļauj saukt par elektronisko pierādījumu. Līdz ar to par elektronisko pierādījumu Latvijā varēs atzīt tikai tādu parādību, kas atbilst Kriminālprocesa likuma 127. un 136. panta raksturojumam. No tā jāsecina, ka elektroniskais pierādījums Latvijā ir no tiesību sistēmas atkarīga kategorija, līdz ar to elektroniskā pierādījuma kategorijas analīzei Latvijā būtu jābalstās uz mūsu tiesību sistēmas nozīmēm.

Neņemot vērā strikto neatkarīgo un atkarīgo tiesību kategoriju klasifikāciju un no tās loģiski izrietošās analīzes prasības, zviedru tiesību zinātnieks Oke Frandbergs (*Åke Frändberg*) norāda, ka dažreiz ir vērts veidot idealizētas tiesību kategorijas, kas nav piesaistītas vienai tiesību sistēmai. Ar šīm idealizētajām tiesību kategorijām var salīdzināt esošās tiesību sistēmas atkarīgās kategorijas, un tas var būt ļoti noderīgi, piemēram, formulējot jaunus likumdošanas priekšlikumus.¹² Tātad runa ir par zināma “zelta standarta” definēšanu, kas var noderēt gan kā atskaites punkts kāda pastāvoša tiesiskā regulējuma novērtējumam, gan arī kā izpratnes avots.

Ar elektroniskā pierādījuma identitāti šīs publikācijas autors saprot elektroniskā pierādījuma sevišķumu, savdabīgumu elektroniskā pierādījuma kategorijas ideālajā formā, proti, tās specifiskās īpašības (īpašību kopumu), kas atspoguļo elektroniskā pierādījuma kategoriju vispār. Kā minēts iepriekš, šāda identitāte ļauj gan novērtēt esošo tiesisko regulējumu, gan arī veidot izpratni par elektronisko pierādījumu vispār. Abi minētie aspekti ir būtiski Latvijas kontekstā.

Pirmajā aspektā, piemēram, Latvijā ir jautājums, vai elektroniskā pierādījuma definējums nav sašaurināts. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 136. pantu par elektronisko pierādījumu var būt ziņas par faktiem elektroniskā formā, kuras apstrādājusi automatizēta datu apstrādes ierīce vai sistēma, nevis jebkura elektroniska ierīce. Ar šo jautājumu netieši ir saistīta arī elektroniskā pierādījuma un dokumenta konkurence Latvijā, par kuru neilgi pēc Kriminālprocesa likuma pieņemšanas savā publikācijā jau minēja profesore Kristīne Strada-Rozenberga.¹³ Vēl joprojām elektroniskais pierādījums Latvijā ietveras plašajā dokumenta izpratnē,¹⁴ un praksē priekšroka tiek dota tieši tradicionālajam pierādījumu veidam – dokumentam.¹⁵ Izprotot elektroniskā pierādījuma ideālo kategoriju, var domāt, kā labāk risināt minēto konkurenci. Piemēram, izslēdzot no dokumenta nozīmes esošo elektroniskā pierādījuma nozīmi vai varbūt plašāku nozīmi, proti, elektroniskā pierādījuma ideālās kategorijas nozīmi, protams, pirms tam koriģējot elektroniskā pierādījuma legālo definīciju.

Otrajā aspektā, proti, elektroniskā pierādījuma izpratnē, Latvijā ir jāstrādā pie tās vairošanas. Tam vislabākais pamatojums ir fragmentārā elektroniskā

¹² Frandberg A. Essay on the Systematics of Legal Concepts – A Study of Legal Concept Formation. Scandinavian Studies in Law, 1987, Vol. 31, pp. 88–91.

¹³ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 13.06.2006., Nr. 23.

¹⁴ Par dokumenta kā pierādījumu veida izpratni sk. arī: Balodis-Bolužs J. Tiesiskās realitātes veidošana ar tiesību imperatīviem: Elektroniskā pierādījuma institūta attīstība kriminālprocesā Latvijā. Grām.: LU Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences “Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi” raksti. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 405.–414. lpp.

¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 17.05.2012. lēmums krimināllietā Nr. 11180067009. Nav publicēts.

pierādījuma juridiskā izmantošana, kaut arī realitātē saskarei ar elektronisko pierādījumu būtu jābūt ļoti plašai.¹⁶ Salīdzinājumam anonimizētajā tiesu nolēmumu datubāzē var atrast 414 nolēmumus ar Kriminālprocesa likuma 135. panta (dokuments) piemērošanu un tikai 19 nolēmumus ar Kriminālprocesa likuma 136. panta (elektroniskais pierādījums) piemērošanu.¹⁷

Elektroniskā pierādījuma izpratnes problēmas var konstatēt arī konkrētos prakses gadījumos. Piemēram, vienā krimināllietā datu diskus ar sakaru kontroles ierakstiem tiesa atzīst par lietiskajiem pierādījumiem,¹⁸ citā krimināllietā analogiska rakstura pierādījumu – datu disku ar video kontroles ierakstu – tiesa atzīst par elektronisko dokumentu,¹⁹ bet vēl citā krimināllietā šādus pašus datu diskus tiesa atzīst par elektroniskiem pierādījumiem.²⁰

2019. gada sākumā šis publikācijas autors uzsāka aptauju par elektroniskā pierādījuma izpratni Latvijas tiesību aizsardzības iestādēs. Aptaujā ir piedalījušies tiesneši un valsts policijas darbinieki. Uz aptaujas jautājumu “Pie kura no zemāk minētajiem pierādījumu veidiem kriminālprocesā būtu pieskaitāms uz kompaktdiska fiksēts e-pasts?” respondenti, faktiski atspoguļojot Latvijas tiesu nolēmumus konstatēto izpratnes dažādību, aptuveni vienādās daļās ir atbildējuši: dokumenta (27,84%), lietiskā pierādījuma (32,99%) un elektroniskā pierādījuma (39,18%).²¹

Izpratne par elektroniskā pierādījuma identitāti varētu palīdzēt risināt visas iezīmētās problēmas. Tādēļ šādas identitātes meklējums Latvijas apstākļos būtu ļoti noderīgs.

2. Pētījuma metode

Elektroniskais pierādījums ir juridiska abstrakcija ar noteiktām to raksturojošām īpašībām, kurai nav korespondējoša reālās dzīves parādība. Elektronisks ieraksts uz kompaktdiska iegūst apzīmējumu “elektronisks pierādījums” tādēļ, ka tam šāds statuss tiek piešķirts, balstoties uz zināmiem noteikumiem un pateicoties atbilstībai kādām noteiktām pazīmēm. Reālā parādība dzīvē konkrētajā gadījumā ir un paliek elektronisks ieraksts uz kompaktdiska, pat ja to nosacīti dēvējam par elektronisku pierādījumu.

Līdz ar to elektroniskā pierādījuma identitāte ir meklējama dažādajās cilvēku izpratnēs par to. Kā vislabāko apkopoto un vispieejamāko avotu šīm izpratnēm autors vērtē zinātniskās datubāzes ietvertās publikācijas, kas, no vienas puses, sniedz plašu analītisku informāciju, bet, no otras puses, atspoguļo konkrētus tiesiskus regulējumus.

¹⁶ Tiek lēsts, ka vairāk nekā 90% no visas informācijas tiek apstrādāta ciparformā. Sk., piemēram: *Electronic Evidence*. 3rd ed. Mason S., Weir G. R. S., Schafer B. etc. London: LexisNexis[®] Butterworths, 2012, p. v.

¹⁷ Latvijas tiesas. Latvijas tiesu e-pakalpojumi. Anonimizētie nolēmumi. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 24.03.2019.].

¹⁸ Jēkabpils rajona tiesas 25.01.2018. spriedums krimināllietā Nr. 11210016315. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/363801.pdf> [aplūkots 19.03.2019.].

¹⁹ Rēzeknes tiesas 10.10.2017. spriedums krimināllietā Nr. K26-0431-17. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/350474.pdf> [aplūkots 19.03.2019.].

²⁰ Gulbenes rajona tiesas 26.02.2015. spriedums krimināllietā Nr. 11819001114. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/205618.pdf> [aplūkots 19.03.2019.].

²¹ Balodis-Bolužs J. Tiesibaizsardzības iestāžu aptauja “Elektroniskais pierādījums kriminālprocesā Latvijā”, 24.03.2019. Autora arhīva materiāli.

Savā pētījumā autors ir izmantojis Latvijas Universitātē pieejamo HeinOnline juridisko publikāciju datubāzi, kurā, kā norāda datubāzes uzturētājs, apkopotas 200 000 publikācijas no vairāk nekā 2600 žurnāliem.²² Šajā datubāzē autors ir meklējis publikācijas, kurās sastopami atslēgvārdi “elektronisks pierādījums”, no tām izšķīris dažādos elektroniskā pierādījuma skaidrojumus un pēc tam tos analizējis.

Analīze ir vērsta divos virzienos: pirmkārt, identificējot ar kādiem elementiem parasti skaidro elektroniskā pierādījuma kategoriju, tas ir, kāda ir elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūra, otrkārt, identificējot šo struktūru elementu iespējamo saturu. Autors pieņem, ka plašākā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūra un biežākais elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma elementu saturs ļauj atrast elektroniskā pierādījuma identitāti. Protams, šeit nav runa par matemātisku aprēķinu vai ķirurģisku precizitāti, bet par pārsvaru, tendenci.

Šīs publikācijas sagatavošanas brīdī autora analīze ir aptvērusi periodu no 1960. gada līdz 2010. gadam. Šajā analīzē ir pārskatīti vairāk nekā 2500 meklējuma rezultāti un izmantotas vairāk nekā 50 publikācijas. Autors savu pētījumu turpinās, tomēr autora vērtējumā 50 gadu laika nogrieznis ir pietiekams, lai jau tagad jēgpilni spriestu par elektroniskā pierādījuma ideālo kategoriju.

3. Pētījuma rezultāti

No pētījumā analizētajām publikācijām var izšķirt desmit dažādas elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūras. Biežāk lietotās ir četras, pārējās faktiski ir gadījuma rakstura.

Visbiežāk lietotā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūra sastāv no diviem elementiem: pirmkārt, elektroniskā pierādījuma objekta skaidrojuma, un, otrkārt, elektroniskā pierādījuma objekta konstituējošo darbību skaidrojuma. Piemēram, 2008. gada Amerikas Savienoto Valstu Tieslietu departamenta publikācijā “Nozieguma vietas elektroniska izmeklēšana: pamācība pirmās reaģēšanas personām” terminu skaidrojošā daļā ir dota elektroniskā pierādījuma definīcija. Saskaņā ar to elektroniskais pierādījums ir informācija vai dati, kuriem ir vērtība izmeklēšanā un kuri ir saglabāti vai pārraidīti ar elektronisku ierīci.²³ Tādējādi atbilstoši šai definīcijai elektroniskā pierādījuma objekts ir dati, bet šo datu konstituējošās darbības ir datu saglabāšana vai pārraidīšana ar elektronisku ierīci.

Arī otrā biežāk lietotā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojumā ir divi elementi. Līdzīgi kā iepriekšējā struktūrā, tajā ir iekļauts elektroniskā pierādījuma objekta skaidrojums, bet otrais struktūras elements skaidro nevis elektroniskā pierādījuma konstituējošās darbības, bet elektroniskā pierādījuma objekta atribūtu, tas ir, elektroniskā pierādījuma objekta specifisku īpašību. Piemēram, 2010. gadā Liljana Selinseka (*Lilian Selinsek*) publikācijā “Elektroniskais pierādījums Slovēnijas Kriminālprocesā” žurnālā *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review* norāda, ka elektroniskie pierādījumi ir pierādīšanā izmantojama

²² HeinOnline. Pieejams: <https://home.heinonline.org> [aplūkots 24.03.2019.].

²³ U.S. Dept. of Justice. *Electronic Crime Scene Investigation: A Guide for First Responders*. 2nd ed. Washington DC: U.S. Dept. of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, 2008, p. 53.

informācija elektroniskā formā.²⁴ No šīs definīcijas izriet, ka elektroniskā pierādījuma objekts ir informācija, bet objekta atribūts – elektroniskā forma.

Trešā biežāk lietotā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūra izmanto tikai vienu elementu. Tas apraksta elektroniskā pierādījuma konstituējošās darbības. Piemēram, 2005. gadā Leja Romano (*Leah Romano*) publikācijā “Elektroniskie pierādījumi un Federālie noteikumi” žurnālā *Loyola of Los Angeles Law Review* skaidro, ka elektroniskais pierādījums rodas, kad persona ievada informāciju datorā, dators ģenerē informāciju, atbildot uz operatora pieprasījumu, vai kad dators izmanto vai apstrādā informāciju.²⁵

Ceturtā un pēdējā biežāk lietotā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūra sastāv no trīs elementiem – elektroniskā pierādījuma objekta skaidrojuma, elektroniskā pierādījuma objekta atribūta un elektroniskā pierādījuma konstituējošo darbību skaidrojuma. Tādējādi šī struktūra aptver visus iepriekšējās elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūrās izmantotos elementus. Piemēram, 1997. gada Marka Gudmena (*Mark Goodman*) publikācijā “Kāpēc policijai ir vienaldzīgi datornoziedzumi” žurnālā *Harvard Journal of Law & Technology* aplūkoti dator tehnoloģiju radītie izaicinājumi tiesībsargājošajām iestādēm, kā arī nepieciešamība reaģēt uz šiem izaicinājumiem.²⁶ Elektroniskos pierādījumus publikācijas autors saista ar lokālās vai savienotās datorsistēmās apstrādātu ciparu formāta informāciju.²⁷ Atbilstoši šim skaidrojumam elektroniskā pierādījuma objekts ir informācija, elektroniskā pierādījuma objekta atribūts ir ciparu formāts, bet elektroniskā pierādījuma konstituējošās darbības ir apstrāde ar lokālu vai savienotu datorsistēmu.

No veiktās analīzes var konstatēt, ka visplašākā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūra ir ceturtā. Tā sastāv no trīs iepriekšējās elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūrās izmantotiem elementiem, proti, no elektroniskā pierādījuma objekta skaidrojuma, elektroniskā pierādījuma objekta atribūta skaidrojuma un elektroniskā pierādījuma konstituējošām darbībām. Būdamā plašākā un aptverošākā, šī struktūra arī vislabāk varētu atklāt elektroniskā pierādījuma identitāti.

Attiecībā uz elektroniskā pierādījuma struktūras elementu saturu pētījums ļauj izdarīt vairākus secinājumus.

No dažādiem elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojumiem izriet, ka tā objekts ir izpaudies desmit veidos. Piecas visbiežāk konstatētās elektroniskā pierādījuma kategorijas objekta izpausmes ir: informācija, dati, ieraksts, impulss un materiāli. Visbiežāk izmantotā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma objekta izpausme ir informācija. Tādējādi elektroniskā pierādījuma kategorijas objekts savā ideālajā formā ir informācija.

Elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma objekta atribūts dažādajos elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojumos ir izpaudies četros veidos – atbilstoši tiem elektroniskā pierādījuma objektam ir jābūt fiksētam elektroniskā,

²⁴ Selinsek L. Electronic Evidence in the Slovene Criminal Procedure Act. *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review*, 2010, Vol. 7, p. 77.

²⁵ Romano L. V. Electronic Evidence and the Federal Rules. *Loyola of Los Angeles Law Review*, 2005, Vol. 38, p. 1748.

²⁶ Goodman M. D. Why the Police Don't Care about Computer Crime. *Harvard Journal of Law & Technology*, 1997, Vol. 10.

²⁷ *Ibid.*, pp. 466–468.

digitālā, magnētiskā vai datorinformācijas formā. Visbiežāk izmantotais elektroniskā pierādījuma objekta atribūts ir elektroniskā forma.

Elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma trešā elementa analīze, proti, elektroniskā pierādījuma konstituējošo darbību analīze, ir sarežģītāka nekā pirmajos divos elementos. Izmantotajās publikācijās šā elementa saturs ir pārāk atšķirīgs, lai identificētu tā biežākos lietojumus. Tomēr analīzi var veikt, raugoties, vai attiecīgās darbības izpilda elektroniskā tehnoloģija vispārīgā izpratnē, vai šīs darbības saistās ar kādu specifisku elektronisku tehnoloģiju.

Piemēram, Džulians Hofmans (*Julian Hofman*) 2006. gada publikācijā “Elektroniskais pierādījums krimināllietās” žurnālā *South African Journal of Criminal Justice* aplūko dažādus elektroniskā pierādījuma pieļaujamības aspektus Dienvidāfrikā.²⁸ Elektronisko pierādījumu Dž. Hofmans identificē ar datu ziņām, kuras ir radītas, nosūtītas, saņemtas vai saglabātas ar elektroniskiem līdzekļiem.²⁹ Tādējādi šajā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojumā tā autors elektronisko pierādījumu konstituēšanu saista ar jebkuru elektronisku tehnoloģiju.

Savukārt Olivjē Larū (*Olivier Leroux*) 2004. gada publikācijā “Elektronisko pierādījumu pieļaujamība” žurnālā *International Review of Law, Computers & Technology* kodolīgi norāda, ka elektroniskie pierādījumi ir no datora iegūti pierādījumi.³⁰ Tātad nevis jebkuras elektroniskas tehnoloģijas radīti pierādījumi, bet specifiski – datortehnoloģijas radīti pierādījumi.

Lai arī pētījuma analīze liecina, ka daudzi autori elektronisko pierādījumu saista ar kādu specifisku tehnoloģiju (vairumā gadījumu datortehnoloģiju), tomēr visbiežāk tā raksturojumam tiek izmantota elektroniska tehnoloģija vispārīgi. Tādējādi elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojumā elektronisko pierādījumu konstituē elektronisku tehnoloģiju jeb elektronisku līdzekļu veikta pierādījuma objekta apstrāde.

Nemot vērā minēto un balstoties uz veikto pētījumu, var definēt, ka elektroniskais pierādījums savā identitātē ir pierādīšanā izmantojama informācija elektroniskā formā, kura ir apstrādāta ar elektroniskiem līdzekļiem.

Kopsavilkums

1. Elektroniskais pierādījums nostiprina savu lomu juridiskajā vidē. Elektroniskā pierādījuma lomas nostiprināšanās pozitīvā dinamika signalizē, ka elektroniskajam pierādījumam ir nākotne un turklāt, visticamāk, pastāvīgā juridiskā statusā.
2. Lai gan elektroniskais pierādījums ir atkarīga tiesību kategorija, tas ir, tā nozīmi nosaka tiesību sistēma, tomēr nolūkā novērtēt pastāvošo tiesisko regulējumu, kā arī vairot elektroniskā pierādījuma izpratni ir lietderīgi veidot elektroniskā pierādījuma idealizēto kategoriju, šīs publikācijas kontekstā – atrast elektroniskā pierādījuma identitāti.
3. Latvijā ir konstatējami trūkumi elektroniskā pierādījuma iekļaušanai pierādījumu sistēmā. Tāpat Latvijā juridiskajā praksē ir konstatējami trūkumi

²⁸ Hofman J. Electronic Evidence in Criminal Cases. *South African Journal of Criminal Justice*, 2006, Vol. 19.

²⁹ *Ibid.*, p. 261.

³⁰ Leroux O. Legal Admissibility of Electronic Evidence. *International Review of Law, Computers & Technology*, 2004, Vol. 18, p. 193.

elektroniskā pierādījuma izpratnē. Izpratne par elektroniskā pierādījuma identitāti varētu palīdzēt risināt šos trūkumus.

4. Visplašākā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma struktūra sastāv no trīs elementiem: elektroniskā pierādījuma objekta skaidrojuma, elektroniskā pierādījuma objekta atribūta skaidrojuma un elektroniskā pierādījuma konstituējošām darbībām. Būdamā plašākā un aptverošākā, šī struktūra arī vislabāk var atklāt elektroniskā pierādījuma identitāti.
5. Visbiežāk izmantotā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma objekta izpausme ir *informācija*. Tādējādi elektroniskā pierādījuma kategorijas objekts ir informācija.
6. Visbiežāk izmantotā elektroniskā pierādījuma kategorijas skaidrojuma objekta atribūta izpausme ir *elektroniskā forma*. Tādējādi elektroniskā pierādījuma kategorijas objekta atribūts ir elektroniskā forma.
7. Visbiežāk izmantotā elektroniskā pierādījuma konstituējošo darbību izpausme ir *apstrāde ar elektronisku tehnoloģiju*. Tādējādi elektroniskā pierādījuma konstituējošās darbības ir tā apstrāde ar elektroniskiem līdzekļiem.
8. Ņemot vērā minēto un balstoties uz veikto pētījumu, var definēt, ka elektroniskais pierādījums savā identitātē ir pierādīšanā izmantojama informācija elektroniskā formā, kura ir apstrādāta ar elektroniskiem līdzekļiem.